

„A látszat a fontos.” A Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémáruvár Rt. feldarabolása és elsorvasztása ^[1]

A második világháborút követő államosítások és a vállalati formák átalakítása nem minden esetben ment végbe olyan egyszerűen, mint az kormányzati körökben remélték. A vállalatokban lévő akár 1-2%-os külföldi érdekeltség is nehezebben kezelhető helyzetet teremtett az állami apparátus számára. Egy ilyen esethez válogattam össze néhány dokumentumot.

Bevezető

Egy korábbi forrásközlés alkalmával azt mutattam be miként alakították át nemzeti vállalatokká a teljesen állami tulajdonban lévő MÁVAG-ot. Már annál az egyszerűbb esetben is több bonyodalom merült fel. Jelen esetben egy magántulajdonban lévő (részben külföldi érdekeltségű), 1945-öt követően szakaszosan állami tulajdonba vett vállalattal kapcsolatos forrásokat fogok bemutatni. Az 1948. március 25-vel hatályba lépő 1948. évi XXV. számú államosítási törvény előírta a hazai és külföldi részvénytulajdonosok bejelentési kötelezettségét. Utóbbiak esetében határidőnek június 30-át jelölték meg. A dátumot a későbbiek során többször is meghosszabbították.

A külföldi tulajdon magyarországi fokozatos felszámolását szolgálta az 1948 nyarán a gazdasági társasági formák átalakításáról szóló nemzeti vállalatokról szóló törvény (1948. évi XXXV.) is. A törvényjavaslat előkészítése során az előadó a részvénytársasági cégformát, mint a külföldi tőke eszközét mutatja be: „Ez a forma adott módot arra, hogy a nemzetközi tőke spekulációs kívánságai szerint, szinte védtelenül lehessen a külföldi tőkészek kezére juttatni a magyar dolgozók munkájával felhalmozott vagyont.”

A kormányzat a külföldi tulajdon meglétének esetére alkotta meg a nemzeti vállalat korlátolt felelősséggel kategóriát, amely esetében a nem állami hányad felmérését követően annak fokozatos felszámolására kellett törekedni. A nemzeti vállalatok felállításának dátumát október, illetve november 1-ben jelölték meg. Az említett felmérés azonban a háborút követő zavaros viszonyok miatt igencsak vonatottan haladt. Korlátolt felelősségű nemzeti vállalatot azonban csak a pontos adatok tudatában lehetett felállítani. Az ügyeket intéző Pénzüntézet Központ (PK) egy 1948. december 22-ei feljegyzésben utasították, hogy a vitatott tulajdonviszonyok esetén egymarnak kell minden részvényt kezelni.

Kormányzati körökben már nyáron felmerült egy alternatíva a helyzet kezelésére.

Nemzeti vállalatokról szóló törvény végrehajtási utasítása (8230/1948. sz. Kormány rendelet) lehetőséget biztosított az illetékes miniszternek, hogy egy állami tulajdonú vállalat vagyonának egy részét más vállalatra ruházhatja át. Dr. Bakoss István és dr. Horváth István (NIK {Nehézipari Központ} tisztviselők) elképzelése szerint (1. és 2. forrás) ezt a lehetőséget kiterjesztenék a nem tisztán állami tulajdonú vállalatok körére is. Ezáltal egy korlátlan felelősségű nemzeti vállalat vinné tovább a másik vállalat tevékenységét, amíg annál pontosan meg nem határozzák az állami és a magántulajdon arányát. Később ezt továbbgondolták, és úgy számoltak, hogy az eredeti vállalat „kerete”, mivel nem végez termelési tevékenységet, lassan elsorvad. Azt remélték, hogy mindezt látva a külföldi részvénytulajdonosok eladják részesedésüket, és kivonulnak az ország gazdasági életéből. Ugyanakkor már az ötlet kiigyalói is megemlítették az eljárás hiányait. Ezek részben jogi részben pedig politikai okok voltak. Az átruházáshoz ugyanis szükség volt a részvényesek beleegyezésére, és nemleges döntésük miatt veszélybe kerülhetett volna az üzlet. Az átruházás politikai szempontból is aggályosnak bizonyulhatott, főként a baráti országok (Sovjetunió, Csehszlovákia) érdekeltségei kapcsán. Ugyanakkor Bakoss megemlítette, hogy úgyis az terjedt el külföldön, hogy mindent államosítottak, ha pedig mégis követelésekkel lépnének fel a külföldi tulajdonosok, pénzügyi kárpótlást kapnának.

A Gazdasági Főtanács döntése a Ganz és Társa Villamosság-, Gép-, Vagon és Hajógyár Rt. vagyonának újonnan alapítandó nemzeti vállalatok közötti felosztásakor ismét felszínre hozta a kérdést.

Bakoss és Herczeg ezúttal főképp az átruházás/bérbeadás okozta nehézségeket emelte ki (3. forrás). Érvelésük szerint az érvényes kereskedelmi törvény nemcsak arra biztosít lehetőséget a külföldi részvényeseknek, hogy megakadályozzák a bérbeadást, hanem arra is, hogy a mégis bérbeadó részvénytársaság külföldi tulajdonosai beletekinthetnek a teljesen állami tulajdonban lévő nemzeti vállalat működésébe, sőt bírósági úton felléphetnek ellene.

Ezzel szemben a korlátolt felelősségű nemzeti vállalatok több szempontból is biztosítva voltak a magántulajdonosokkal szemben, akik nem vehettek részt a vállalat irányításába, mindössze tájékoztatás kérését lehetőséjük volt. Mindemellett bírói úton sem volt támadható a döntés. Ugyanakkor elismerte, hogy a meglévő szabadalmak és követelések tovább bonyolítják az ügyet.

A gyakorlatban végül mindkét lehetőségre lehet példát hozni. Létrejöttek nemzeti vállalatok korlátolt felelősséggel (pl.: Hofherr), és a bérbeadási megoldásra is sor került. Utóbbiból fogunk egy példát részletezni.

A Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémáruvár Rt.-t Budapest központtal 1921-ben alapították. Ezen kívül Mosonmagyaróváron (régii Hirtembergi tölténgyár főkjá), Nagytétényben és Székesfehérváron voltak telephelyei. 1946-ban a gyárhoz csatolták a Lampart Művek törökbálinti üzemét is. A vállalat fő tulajdonosai a Weiss Manfréd Művek, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Brázdny család voltak. A Weiss Manfréd 1946-ban került a Nehézipari Központ irányítása alá, mint állami kezelésű vállalat, ezzel a Vadásztölténgyárnál 1/3 részben megjelent az állami érdekeltség. Mindezt a bankok államosításáról szóló 1947. évi XXX. törvény tovább növelte, szintén áttételes módon (2/3). A teljes és egyben immáron végleges állami tulajdonba kerülést az 1948-as államosítási törvény biztosította volna, ám néhány tényszerű bonyolította a helyzetet. A fő ok a Villanyosgyűjtőgyár Rt. volt. A vállalatot a Vadásztölténgyár és az osztrák Schaffler & Co., Wien jegyezte. A vegyesvállalati szerződés értelmében közösen birtokolják a szabadalmakat és a gyár helyszínénél Mosonmagyaróvárt jelölték ki. A villanygyutacsok gyártását, azonban nem sokkal később politikai okokból Nagytéténybe profilrozták.

A kormányzat 1949 végén végül úgy döntött, hogy meghagyja a részvénytársasági keretet és létrehoz három újonnan alapított nemzeti vállalatot, amelyek aztán bérbe veszik a megmaradt keret tulajdonait. A megoldást a fent említettekén kívül a többi szabadalom, valamint a fennálló külföldi követelések és tartozások indokolhatták.

Igy jött lére a székesfehérvári telephelyen a Vadásztölténgyár Nemzeti Vállalat, Mosonmagyaróváron a Mosonmagyaróvári Fémfeldolgozó Nemzeti Vállalat, a nagytétényi, valamint a törökbálinti gyáregységben pedig a Bányagyutacsgyár Nemzeti Vállalat. Utóbbiból később kivált a Mechanikai Vállalat.

Az új vállalatok profilját először 1949-ben, részben politikai, részben pedig gazdasági szempontok szerint alakították át. A későbbiek során leginkább a székesfehérvári üzem profilján módosítottak, miután televízió és rádiókészülékek gyártására állították át. Arra azonban figyeltek, hogy fenntartsák a látszatot. A legjobb példa erre, hogy a Vadásztölténgyár monogramját (VT), a későbbi elnevezésekbe is beépítették (pl. VideoTon).

A Budapesti központ immáron csak egy kiüresített szerv maradt. Arra azonban jó volt, hogy fenntartsa a látszatot a külföld felé, a vállalat továbbra is létezik és működik. Így nem kellett attól tartani, hogy megvonják a korábban megvásárolt szabadalmak használati jogait. Tényleges tevékenységet a keret valóságban nem végzett. Mindössze adatokat és információkat szolgáltatott az új vállalatok számára. A keret élen egy kinevezett vállalatvezető állt, de fenntartották a részvénytársasági forma hagyományos intézményeit (igazgatóság, felügyelőbizottság) is. Arra ugyanakkor már nem fordítottak nagy figyelmet, hogy a kinevezett vállalatvezetőt, Vida Imrét bejegyeztessék a cégbíróságon. Minderre csak az után derült fény, hogy 1953-ban leváltották, és kezdeményezték volna a bejegyzés törölését. A keret által foglalkoztatott adminisztrációs munkaerőt 1952 októberére teljesen leépítették. 1953-ban a részvénytársaság a Középgépipari Minisztérium felügyelete alá átkerült a Pénzügyminisztériumhoz, illetve ténylegesen a Pénzüntézet Központba. Utóbbi két munkatársát jelölte meg a keret ügyeinek vitelére (4. forrás). Ugyanakkor megbízták Véghegyi Bélát, az Rt. korábbi alkalmazottját, hogy tegye rendbe a vállalat irattárát, amelyeket később a Központi Gazdasági Levéltárban helyeztek el. Bár a vállalat „léte” a külföldnek szánták, a hazai intézmények és vállalatok sem voltak tisztában azzal, hogy ez csak egy „váz.” Jó példa erre, hogy a több levél is érkezett a vállalathoz az elmaradt vagyondezsma ügyében és például a Kohó- és Gépipari Minisztérium 1953-ban is elkülönített számmára 1,2 tonna acélonként. A titkolózás a későbbiekben is folytatódott. 1958-ban a PK aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a Bányagyutacsgyár Nemzeti Vállalat történetének megírásához az

alapítás időszakára nézve keresnek adatokat (**5. forrás**). Egy másik esetben pedig a már korábban említett Véghelyi Béla küldött egy levelet 1961-ben ugyanazon intézménynek, amely szerint jelenlegi munkáltatója (Mechanikai Vállalat) a Vadásztölténnyár korábbi külföldi érdekeltségéről tett fel kérdéseket (**6. forrás**). A Pénzügyi Központ mindkét esetben úgy foglalt állást, hogy a lezáratlan nemzetközi ügyek miatt a már nyilvánosságra hozott adatokon kívül (kompaszok) semmi új információt nem szabad kiadni. A Részvénytársasági keret felszámolása végül 1971-ben kezdődött meg, de véglegesen csak a rendszerváltozást követően zárult le.

Mindezen eset is jól szemlélteti, hogy a második világháború utáni államosítások nem zajlottak olyan zökkenőmentesen, mint azt az akkori hatalom remélte. Az általam ismertetett példa csak egy a sok „egyedi eset” közül.

A forrásokat az Iparügyi Minisztérium, a Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt. és a Nehézipari Központ iratanyagából válogattam össze. A forrásokat a korjelző kifejezéseket leszámítva a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közlöm.

Források

Feljegyzés a nemzeti vállalatok szervezéséről I.

1945. augusztus 24.

NEHÉZIPARI KÖZPONT

JOGÜGYI OSZTÁLY

Dr. H/M.

Budapest, 1945. augusztus 24

Feljegyzés

Sebestyén János h. vezérigazgató úr részére,

A nemzeti vállalatok szervezéséről.

Eddigi elhatározás értelmében a nehézipari igazgatóság alá tartozó nemzeti vállalatok, korlátlan felelősségű nemzeti vállalatokként lennének megalakítandó.

Korlátlan felelősségű azonban a törvény értelmében csupán az a nemzeti vállalat lehet, melyben az állam tulajdoni érdekeltsége teljes és kizárólagos, tehát 100%-os. Ezzel szemben az eddigi adatok szerint néhány nagyvállalatban (pl. Ganz, Rimamurányi, Magyar Waggongyár) néhány százalék külföldi részvényérdekeltség is van. Ezeknek pontos aránya csak akkor állapítható meg, ha a külföldi részvényesek számára előírt kötelező bejelentési határidő letelet, és a bejelentések feldolgozásra kerültek. A külföldiek bejelentési határideje viszont csupán f. hó 31-én jár le. Tekintettel arra, hogy a bejelentést külföldön a magyar külképviseletei hatóságoknál is meg lehet tenni, az adatok beérkezése a P. K.-nál való feldolgozása legalább egy-két hónapot igénybe vesz. Ha kiderül, hogy külföldi bejelentés valóban történt, akkor korlátlan felelősségű a nemzeti vállalat csak akkor lehet, amennyiben a magyar állam a külföldi érdekeltséget megvásárolja. Az ezzel kapcsolatos nemzetközi tárgyalások és lebonyolítás, szintén igénybe vesznek a lehető legminimálisabb számítás szerint is további egy-két hónapot. Ezek szerint korlátlan felelősséggel a szóban forgó nemzeti vállalatok legkorábban az év végére alakulhatnak meg.

Minthogy azonban a kapott utasítások értelmében a nehézipari vállalatokat a legkésőbb október 1-ig illetve november 1-ig kell nemzeti vállalattá átalakítani, ennél fogva a fenti folyamatot nyilván nem lehet bevárni.

Szóba jöhet ezek után az a mód, hogy az eddigi elgondolás elvetésével a kizárólagos állami érdekeltség szempontjából, kétes nehézipari vállalatok korlátolt felelősségű nemzeti vállalatokként alakuljanak meg, és legfeljebb később, a külföldi érdekeltség megváltása után lennének korlátlan felelősségűekké átalakíthatók. Ámde a törvény értelmében a korlátolt felelősségű vállalat alapító levelében fel kell tüntetni egyrészt az állami, másrészt a nem állami (külföldi) vagyonbetét összegét. Ily módon tehát a korlátolt felelősségű nemzeti vállalat sem alakítható meg mindaddig, míg a külföldi részvényesek bejelentési határidejének elteltével a részvény-érdekeltségek számbavétele és feldolgozása meg nem történik. Ez a fentiek szerint legkorábban november hónapra várható. Így tehát az utasítás szerinti terminusok ezen a módon sem lennének betarthatók. Meg kell jegyezni, hogy a korlátolt felelősségű nemzeti vállalat megalakítása és működése az említett nehézségeken kívül, számos más jogi komplikációval is jár, és így ez a szervezési mód lehetőleg kerülendő lenne.

Mi tehát a megoldás? A megoldás a 8230/1948. Korm. sz. rendelet 9.§-án alapulhat. Ez a következőket mondja: „Az illetékes miniszter állami tulajdonban lévő vállalat vagyonának egy részét - a kormány határozata alapján - más állami tulajdonba lévő vállalatra vagy nemzeti vállalatra (korlátlan felelősségű nemzeti vállalatra) ruházhatja. - Az előbbi bekezdés szerint történő vagyonátruházás esetében a miniszter határozatban kijelöli a megosztásra kerülő vagyont és a kedvezményezett vállalatot (vállalatokat). Az átruházással kapcsolatos elszámolást, beleértve az átruházott vagyonnal kapcsolatos tartozások kiegyenlítését is, az érintett vállalatok között közigazgatási úton kell rendezni.”

E rendelet alapján az illetékes miniszternek módjában van az állami érdekeltség szempontjából kétes nehézipari vállalatok vagyonának egy részét új, korlátlan felelősségű nemzeti vállalatokra átruházni. Pl. a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. vagyonának egy részét (és éppen őszi részét) át lehet ruházni a Rimamurány őszi kohászati üzemre, mint korlátlan felelősségű nemzeti vállalatra, másik részét, (és éppen borsodnádasi részét) a Rimamurány Lemezgyárára, mint nvkf [kézzel javítva - a K. B.]-re, a Rimamurány vagyonának [kézzel javítva - K. B.] további részét (és éppen a salgótarjáni részét) a Rimamurány-Salgótarjáni Acélgyárra, mint nvkf [kézzel javítva - K. B.]-re és így tovább. Megmaradna azonban a régi Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. központi kerete, mint csupán holdingkeret, és ez az arány megállapítása után korlátolt felelősségű nemzeti vállalattá alakítható, mely azonban termelő tevékenységet egyáltalában nem végezne, hanem csupán a jogutód szerepét töltené be, és a külföldi részvényesek számára - mindaddig, míg a megváltási tárgyalások le nem folynak, - fedezetül szolgálna. Ugyanez a megoldás lenne követhető a Ganz és a Magyar Waggongyár esetében is. Ha azután az állam a külföldi érdekeltségeket megváltotta, akkor ezek a vállalati keretek - fennállásuk értelmét veszítve, - megszüntetendők lennének.

A fenti elgondolás biztosítja a probléma jogi megoldását, kérdés azonban, hogy politikai szempontból ez az út követhető-e. A külföldi részvényesek között ugyanis pl. a Ganz esetében csekély töredékkel szerepel a Szovjet-Unió, a Rimamurány és a Magyar Waggongyár esetében pedig a cseh állami bankok is, egyéb nyugati részvényesek mellett. A külföldi érdekeltségek összessége azonban az eddigi adatok szerint egy-egy vállalatnál nem tesz ki többet, mint legfeljebb 5%-ot.

Kétségtelen, hogy a fenti megoldás biztosítja a megmaradó kereten keresztül a külföldi részvényesek számára a vagyonállag megfelelő hányadára való igényt, minthogy azonban a holding-keret maga nem termelne, elesnének az osztalékra vonatkozó igényüktől. Ilyen körülmények között rá lennének kényszerítve érdekeltségük eladására, a Ganz és a Magyar állam részére. Politikailag eldöntendő kérdés, vajjon nem okozna-e ez nemzetközi vitákat és nem lépnének-e fel az említett külföldi érdekeltségek kártérítési igényekkel?

Ezt a kérdést a megfelelő politikai fórumoknak kell eldönteniük.

Dr. Herczeg István

Jelzet: MNL OL XIX-F-32. 66. doboz 13. tétel. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Nehézipari Központ iratai.

Feljegyzés a nemzeti vállalatok szervezéséről II.

1945. augusztus 28.

NEHÉZIPARI KÖZPONT

JOGÜGYI OSZTÁLYA

Feljegyzés

a nemzeti vállalatok szervezéséről

Dr. Herczeg István f. hó 24-én egy feljegyzést nyújtott be, amelyben foglalt elgondolásokat teljes egészében magamévá teszem. A feljegyzéssel kapcsolatban a következő szempontokat ajánlom megfontolás tárgyává tenni:

1./ Mindenek előtt rá kell mutatnom arra, hogy akkor, amikor Dr. Herczeg István távolléte alkalmával egyik ügyvezetőségi ülésen a nemzeti vállalatok szervezését tárgyaltuk, valamennyiünknek az volt az álláspontja, hogy az összes vállalatot korlátozott felelősségű nemzeti vállalattá kell átalakítani. Ennek azonban utóbb, az iparügyi minisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetőjével folytatott beszélgetésünk, valamint az 1948:XXXVII. t.c. (nemzeti vállalatokról szóló törvény), továbbá a 8.230/1948. Korm. számú rendelet értelmében akadályai merültek fel, és már akkor rámutattam arra, hogy ezen kérdést feltétlenül csak jogszabály módosítással lehet rendezni.

Előjáróban meg kell állapítanom, hogy a Ganz és Társa rt., valamint a Rima rt. könyveiből bizonyos minimális %-ú külföldi érdekeltség tűnik ki. A %-ok pontos megállapítása a vállalat könyveiből nem volt lehetséges, mert az annak idején kibocsátott részvények bemutatóra szólnak, és tőzsdén jegyzett értékpapírok voltak. Ezért Karczag államtitkár úrral és az ip. min. törvényelőkészítő osztályának vezetőjével abban állapodtunk meg, hogy az iparügyi minisztérium egy átiratot intéz a külügyminisztériumhoz, amelyben javaslatot tesz arra, hogy a külképviseltekhez utasítás menjen, amely szerint a fennálló kormányrendelet értelmében a hozzájuk f. évi augusztus 31-ig érkezett részvénybejelentéseket azonnal továbbítsák a külügyminisztériumba, ahol azok legkésőbb f. év szeptember hó 10-ig a külügyminisztérium birtokában legyenek Budapesten, és ennek alapján a részvénytársaságok külföldi érdekeltsége pontosan megállapítható legyen.

Világhy tanácsos úrral történt megbeszélésém értelmében - amit Karczag államtitkár úr is jóváhagyott - úgy gondoltuk az ügyet lebonyolítani, hogy az elkészített forintmérlegek alapján az alaptőkét %-szerűen felosztjuk magyar és külföldi részre, és ennek megfelelően amely vállalatnál külföldi érdekeltség van, ott korlátozott felelősségű nemzeti vállalatot alapítunk olyformában, hogy a forintmérleg szerint megosztjuk a magyar államra eső és a külföldiekre eső tőkét. Pl. a Rima rt.-nak forintmérleg szerinti alaptőkéje 100 000.- forint, ebből 5% külföldi érdekeltség, tehát az állami vagyonbetét összege 95 000.- forint, a nem állami vagyonbetét pedig 5000.- forint.

Amennyiben a kormányzat elgondolásának megfelelően a részvénytársaság több vállalatra oszlana, úgy egy matematikai számítással szét kívánjuk bontani a vállalat alaptőkéjét a megosztásnak megfelelő részekre. Tehát a Rima rt. esetében, ahol a vállalat 4 nemzeti vállalatra oszlik szét, ez a megoldás úgy a magyar állam, mint a külföldi vállalat vagyonbetétjében a megfelelő %-os arányban jelentkezni fog.

2./ Az előzmények előrebocsátása után feltétlenül helyesnek mutatkozik Dr. Herczeg István alapgondolata, miszerint ne csináljunk korlátozott felelősségű nemzeti vállalatokat, mert ez különböző komplikációkra vezet, azonban ennek ellenkezője - a fennálló jogszabályokból kitűnően - egyelőre [!] nem lehetséges, mert:

a./ Az 1948:XXXVII. t.c. 1. fejezetének 1.§./2/ bek. szerint állami tulajdonban van az a vállalat, amelyben az állami tulajdoni érdekeltsége teljes és kizárólagos. Állami rendelkezés alatt áll az a vállalat, amelyben az állam tulajdoni érdekeltsége nem kizárólagos ugyan, de eléri, vagy meghaladja az 50%-ot. Tulajdoni érdekeltségnek kell tekinteni a részvények, valamint a törzstőke tulajdonát is.

A 8.230/1948. Korm. számú rendelet 9.§-a, amelyből Dr. Herczeg István kollégám egész elgondolása kiindul, kifejezetten és határozottan úgy intézkedik, hogy az állami tulajdonban lévő vállalat vagyonának egy részét más állami tulajdonban lévő vállalatra vagy nemzeti vállalatra át lehet ruházni.

Kétségtelen tény az, hogy az állami tulajdonban lévő vállalatnak csak az a vállalat tekinthető, ahol a részvények 100%-ig a magyar állam tulajdonában vannak. Ezt kifejezetten megerősíti a törvénynek fent megjelölt, határozott szövege. Márpedig abban az esetben, ha a vállalatban akár 1% nem állami tulajdon van, úgy -nem vitásan - a vállalat nem tekinthető állami tulajdonú vállalatnak, hanem a törvény határozott rendelkezése értelmében csupán állami érdekeltségű vállalatnak. Ezért a fennálló jogszabályok alapján ezen elgondolás keresztülvihetetlen. Megoldandó kérdés abban az esetben, ha a Kormányzat a 9. §-t módosítja egy kiadandó újabb jogszabállyal, amelyben az átruházás lehetőségét az állami érdekeltségű vállalatokra is kiterjeszti.

Ezen esetleges kormányzati intézkedéssel kapcsolatban azonban felmerülhet az az aggály is - ami általános jogszabályokból folyik -, miszerint osztatlan tulajdonnál a vagyontárggyal való szabad rendelkezés a többséget illeti meg, azonban magát a vagyontárgyat elidegeníteni vagy átruházni csak valamennyi tulajdonos hozzájárulása esetén lehetséges.

Az ingatlanok tulajdonközösségének megszüntetése tárgyában lehet ugyan bírói eljárást egyoldalúan igénybe venni és a hozandó bírói ítélet a tulajdonközösséget megszüntetheti, azonban jelen esetben egy ilyen megosztás a részvényesi jog eszmei voltánál és oszthatatlanságánál fogva elképzelhetetlen.

Ezen kérdések további megítélése azonban nemzetközi kérdés, amely kérdésnél elsősorban politikai szempontok érvényesülnek.

Minden esetre ezen fent említett régi jogszabályt nem akarom követni, mert hiszen forradalmi újításról lévén szó, a jogszabálynak feltétlenül az élethez kell igazodnia, azonban kötelességemnek tartottam az illetékesek figyelmét mindezekre felhívni.

Rá kell mutatnom továbbá arra is, hogy minden egyes ilyen kérés elbírálásánál meg kell vizsgálnunk azt is, hogy mi volt a törvényhozónak, illetve a rendelet alkotójának intenciója. Etekintetben azt hiszem, hogy a rendelet 9.§-ával kapcsolatban az volt az elérendő cél, hogy egyes üzemeket és vállalatokat, amelyek termelésileg vagy kereskedelmileg összefüggnek, a szükségeshez képest a kormányzat egybevonhassa.

Végeredményben tehát a magam részéről azt az álláspontot képviselem, - amint azt a dolgok kezdeti stádiumában megmondtam, hogy az államosítás tényével kapcsolatban átment a köztudatba - külföldön is -, miszerint minden a magyar állam tulajdonába ment át -, hogy nem kell tudomást szerezni a külföldi érdekeltségekről, és valamennyi vállalatot újabb jogszabály nélkül korlátlan felelősségű nemzeti vállalattá kell átalakítani. Legfeljebb ebből kifolyólag az illetékes külföldi tényezők által támasztott követeléseket, illetve a sérelmekkel jelentkezők kívánságait ki kell elégíteni.

Ezzel kapcsolatban lehetséges volna egy új jogszabálynak a hozása, amely szerint az állam a kisajátítási törvény mintájára a külföldi érdekeltségeket megfelelő kártalanítás ellenében elvonja. A kártalanítás összegszerűségének megállapítása vegyes döntőbizottság megítélésének tárgyát kell képeznie.

Budapest, 1948. augusztus hó 28-án.

Dr. Bakoss István

Jelzet: MNL OL XIX-F-32. 99. doboz. Nemzeti vállalatok alapítása. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Nehézipari Központ iratai.

Feljegyzés a nemzeti vállalatokká alakítás ügyében

1948. október 28.

Nehézipari Központ

1948. október 28.

Jogügyi osztálya

Másolat.

Dr. Ba/l.

Feljegyzés

Dr. Világhy Miklós min[iszterium]i tan[ácsos] úr részére

A Nehézipari Igazgatóság felügyelete és irányítása alá tartozó vállalatok nemzeti vállalatokká való átalakítása kérdésével kapcsolatosan megállapítást nyert, hogy a vállalatok egy részének részvényei egész kis hányadban külföldi állampolgárok, illetve jogi személyek tulajdonában vannak.

A Ganz és Társa villamossági, gép, waggon- és hajógyár r.t. átalakításával kapcsolatban a Gazdasági Főtanács korábban olyan értelmű határozatot hozott, mely szerint alapítassék három korlátlan felelősségű nemzeti vállalat és pedig a Ganz és Társa Villamossági N.V., Ganz és Társa Waggongyár N.V. és Ganz és Társa Hajógyár N.V. cégszöveggel s a Ganz és Társa Villamossági, Gép, Waggon és Hajógyár r.t. adja bérbe vagyontárgyait megfelelőképpen megosztva a létesítendő 3 nemzeti vállalatnak.

Természetesen ez a megoldási mód volna alkalmazandó mindazon többi vállalatoknál is, ahol külföldi érdekeltség van, így a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű r.t.-nél, a Magyar Waggon és Gépgyár r.t.-nél és más több kis vállalatnál is.

E megoldással kapcsolatban azonban többféle aggály merült fel, amelyeket röviden a következőkben foglalunk össze

1./ A vállalat s az alakítandó nemzeti vállalat között létesítendő bérleti szerződés megkötése természetesen csak olyan formában lehetséges, ha a vállalat igazgatósága által összehívott közgyűlés erre az igazgatóságnak felhatalmazást ad; továbbá a közgyűlésnek a részvénytársaság alapszabályait is módosítani kellene, mert „a társaság céljai” közé az eddigieken kívül fel kellene venni: az üzemek bérbeadását is.

Ezen közgyűlési határozattal, valamint alapszabály módosítás azonban a kereskedelmi törvény 74 §-a értelmében a részvényesek által megtámadható, ami esetleg komplikációra vezethet. A bérleti szerződés létesítése folytán a megmaradó részvénytársaságnál feltétlenül bizonyos adminisztráció tartandó fenn, ami megfelelő munkaerőt igényel. Ezen kívül a bérleti szerződésben szabályozandó a nemzeti vállalat illetve vállalatok által a részvénytársaságnak fizetendő bér összege is. Az eredeti elgondolás szerint a Nemzeti Vállalatok a részvénytársaságoknak mérlegszerű tiszta nyereség mintegy 50%-át fizetnék. E kötelezettség vállalása a kereskedelmi törvény rendelkezései szerint részvényeseknek bizonyos betekintési jogot jelent a részvénytársaság könyveibe s azon keresztül, esetleg magának a nemzeti vállalat ügyvitelére is. Annakidején az az elgondolás vezetett bennünket, hogy a korlátlan felelősségű nemzeti vállalatok alapítása esetén kizárjuk annak lehetőségét, hogy a vállalat ügyvitelére a Magyar Államon kívül bárki más részére is a könyvekbe és ügyvitelbe való betekintés lehetőségét.

A Nemzeti Vállalat Részvénytársasággal az általa készített mérleg alapján számol el. A részvénytársaságnak az esetleges nyereség felosztása céljából közgyűlést kell összehívnia, s a hozandó közgyűlési határozat a részvényesek által bírói úton megtámadható, ami esetleges betekintést jelenthet a részvénytársaság és ezen keresztül a Nemzeti Vállalat könyveibe is.

Ugyanezen a lehetőség korlátolt felelősségű Nemzeti Vállalat alapítása esetén sokkal kisebb mértékben áll fenn, mert a Nemzeti Vállalatokról szóló törvény 30-ad §-nak /2/ bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a nem állami vagyoni betét tulajdonosa a vállalat, üzem vezetésébe nem folyhat bele, követelheti azonban, hogy vele az évi mérleget másolatban közöljék, s jogában áll egyúttal a vezérigazgatótól a vállalat működésére nézve felvilágosítást kérni és e vonatkozásban az illetékes Miniszterhez panasszal fordulni. Tehát végeredményben ugyanazok a lehetőségek állnak fenn a bérleti szerződés létesítése esetén, mivel ez esetben is meg van a lehetőség arra, hogy a részvénytársaság közbenjötté mellett a vállalat ügyviteléről a külföldi részvényes felvilágosítást kapjon. Előnye viszont a korlátolt felelősségű Nemzeti Vállalat alapításánál a Magyar Államnak az, hogy a külföldi részvényes részéről a nyereségrészesedéssel vagy más kérdéssel kapcsolatban bírói út igénybe nem vehető, míg a bérleti szerződés konstrukciója esetén a mérleg és az ezzel kapcsolatos közgyűlési határozat bírói úton megtámadható.

3./ Számtalan esetben előfordul, hogy külföldi államokkal, cégekkel létesítendő megállapodások alkalmával a vállalatoknak garanciát kell vállalniuk, amennyiben korlátlan felelősségű Nemzeti Vállalat vállalt garanciát, a Nemzeti Vállalatokról szóló törvény 2.§-nak /2/ bekezdése szerint az állam saját vagyonaival teljes mértékben egyetemlegesen felel a Nemzeti Vállalatért, és így a külföldi hitelezők követelésének behajtásai során nemcsak a Nemzeti Vállalattal szemben léphet fel, hanem saját tetszése szerint akár a Nemzeti Vállalat, akár a Magyar Állam bármely vagyontárgyából elégítheti ki magát. Ami ugyancsak bizonyos komplikációkra vezethet. Felmerülhet az a gondolat is, hogy a garanciát a megmaradó részvénytársaság vállalja, ez esetben azonban külföldi cég részéről aggályok merülhetnek fel, mert hisz nem vitásan a bérleti szerződéssel a részvénytársaság vagyontárgyai a nemzeti vállalat birtokába kerülnek s a részvénytársaság lényegileg egy üres keret marad.

--

A részvénytársaság és az újonnan létesítendő nemzeti vállalat közötti bérleti szerződés létesítését indokoltá teszi az a körülmény, hogy egyes vállalatoknak vannak külföldi jogosítványaik (szabadalmak, követelések stb.), s előad[ód]hatik az az eset, hogy ezek átruházásához a külföldi állampolgár vagy jogi személy nem járul hozzá, bár a törvény rendelkezése értelmében a r.t. jogaiba és kötelezettségeibe a nemzeti vállalat lép.

1./ Az Állam felelőssége csupán a vállalati tőke megfelelő részének szolgáltatására terjed. Tehát nyilvánvaló, hogy az abban az esetben, ha egy korlátolt felelősségű nemzeti vállalat külföldi hitelezővel szemben kötelezettséget vállal, az állam felelőssége csak az általa a vállalatnak szolgáltatandó vagyoni betétre terjed ki.

2./ Korlátolt felelősségű nemzeti vállalatnál a nem állami vagyoni betét tulajdonosával a mérleget ugyan közölni kell, és az a vállalat működésére vonatkozólag felvilágosítást kérhet, azonban követelését bírói úton nem érvényesítheti.

3./ A korlátolt felelősségű nemzeti vállalatoknál az állami és nem állami vagyoni betét mértékét évről-évre kell megállapítani, s ezzel kapcsolatban a törvény rendelkezései értelmében megfelelő igazolójegyet kibocsátani. Ez bizonyos adminisztrációs többletet jelent, azonban a részvénytársaság fenntartása a bérleti szerződéses konstrukció esetén szintén adminisztráció-többlet áll elő, még pedig nagyobb mérvű, mint a korlátolt felelősségű forma esetén.

De továbbmenően a kérdésben rá kell mutatnunk arra is, hogy a nemzeti vállalatokról szóló törvény rendelkezései szerint a tervbe vett beruházások folytán az állami vagyoni betét évről-évre nő, s ezen kívül lehetőség mutatkozik arra, hogy a nem állami vagyoni betétek a Magyar Állam esetleg kisebb befektetéssel megvásárolhasson.

--

Abból a célból, hogy a Nehézipari Igazgatóság felügyelete és igazgatósága alatt a részben külföldi érdekeltségű vállalatok Nemzeti Vállalatokká való átalakítása is megtörténhessék, és ezzel kapcsolatban jelen feljegyzés tárgyát képező kérdéskomplekum véglegesen elbíraltassék, értekezlet összehívása mutatkozik szükségesnek, melyre a magunk részéről Sebestyén János vezérigazgató, Spiró Miklós, az Üzemgazdasági Főosztály vezetője, valamint dr. Bakoss István és dr. Herczeg István osztályvezető főügyészek meghívását javasoljuk.

Rá kell mutatnunk arra, hogy a korlátolt felelősségű Nemzeti Vállalatok alapítása bizonyos késedelmet szenvedett azon adatok hiánya folytán, melyek világosan kimutatják, hogy az egyes vállalatok részvényei milyen mennyiségben vannak külföldi állampolgárok, illetőleg jogi személyek tulajdonában. A Pénzüntézet Központ információja szerint ezen adatok beérkeztek 1949. január hó végére várható. A Nemzeti Vállalatok alapításának elhúzódnása azonban egyáltalán nem befolyásolja az ipari központok felállítását és működésének megkezdését. S végül lehetséges olyan megoldás is, hogy a ma birtokunkban lévő adatok alapján állapítjuk meg az állami és nem állami vagyoni betét összegét, melyeket később, vagy akár legközelebbi üzleti év végén az eddig beérkezendő pontos adatoknak megfelelően helyesbítendők.

Láttam:

Jelzet: MNL OL XIX-F-32. 66. doboz 13. tétel. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Nehézipari Központ iratai.

Feljegyzés a Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt. cégkerete ügyében

1953. január 15.

(Másolat)

Feljegyzés

A Vadásztöltény, Gyutacs és Fémárugyár Rt. cégkeret kezelésének a Középgépipari Minisztériumtól való átvételével kapcsolatban a következőket jelentjük:

A Rt.-nak Budapesten a Régiposta u. 13. szám alatt jelenleg is bérelt helyisége és a Váci utca 18. számú ház pincéjében nagytömegű iratot tartalmazó irattára van. A Régiposta utcai helyiség bére havi 300.- Ft, hozzá véglegesen még meg nem állapított fűtési díj, a Váci utcai pince bére havi 170.- forint.

A Rt.-nak folyó üzletei nincsenek ugyan, de az üzemeiből alakult vállalatokkal (Mechanikai Művek, Törökbálint, Mosonmagyaróvári Fémfeldolgozó, Bányagyutacsgyár, Nagytétény, Vadásztölténygyár, Székesfehérvár) kapcsolata áll fenn, amennyiben ezek a vállalatok régebbi ügyekre nézve gyakran kérnek felvilágosítást.

A Rt. üzemeiből alakult vállalatok gyártmányaik készítésénél használják azokat a külföldi szabadalmakat, amelyeket a Rt. örökron ugyan, de oly feltétellel vásárolt meg, hogy azok csak saját gyártmányainak előállításánál alkalmazhatók, át nem ruházhatók és abban az esetben, ha a Rt. megszűnne, vagy lehetőséget nyújtana arra, hogy a szóban forgó szabadalmazott eljárásokat más vállalatok alkalmazzák, a szabadalmakat értékesítő külföldi érdekelteknek újból joguk nyílik a szabadalmi díjak követelésére. A Rt.-nak a Magyar Nemzeti Banknál számlája van, és azon cca. 140 000.- forint követeléssel rendelkezik.

A Rt. keret további kezelése, mérlegének elkészítése, az irattár már megkezdett selejtezésének folytatása, legalább egyelőre [!] feltétlenül olyan dolgozó közreműködését kívánja meg, aki a Rt. ügyeit korábban is ismerte.

Javasoljuk:

A Rt. könyvelésének naprakész állapotba hozatalára az elintézetlenül maradt és a folyamatosan beérkező levelek elintézéséhez, az 1951. évi mérleg jóváhagyásához és lekönyveléséhez, az 1952. évi mérleg elkészítéséhez a szükséges pénzügyi tervek elkészítéséhez, általában a Rt. adminisztratív munkálatainak ellátásához vegyünk igénybe Véghelyi Béla kartársat, aki a Rt. kezelését a múlt évi október hó közepéig egyedül intézte. Véghelyi Béla ezt a megbízást a Vadásztöltény, Gyutacs és Fémárugyár Rt. állományon kívüli béralapja terhére, mellékfoglalkozásként láthatná el. Foglalkoztatása 3 havi időtartamra, hetenként 4 alkalommal 3-3 órai munkára terjedhetne ki. Részére ezért a munkálatokért havi 500.- Ft illetményt javasolunk.

A fentiekben vázolt munkálatok elvégzése után függőben maradna még az irattár selejtezésének befejezése és esetenként felmerülhet olyan kérdések, amelyeknek elintézéséhez Véghelyi Béla szakismeretére lesz szükség. Ezek elintézésére Véghelyi Bélát esetenként megállapítható szakértői díjazás ellenében vehetők igénybe.

A Rt. ügyeinek megismeréséhez és azoknak a pénzügyminisztérium intenciói szerint való intézéséhez a Pénzügyi Központ részéről szakértőként rendeljük ki Horváth István és Greisinger Béla kartársakat, akik ezért a munkájukért szakértői díj címén a Pénzügyi Központtól járó fizetésüknek a Rt.-nál eltöltendő időnek megfelelő arányos részét kapják.

A vállalat jelenlegi kirendelt vállalatvezetője: Vida Imre Budapest XII., Kútvölgyi út 68. sz. alatti lakos; a cég jegyzésére jogosultak még: Viola Elemér a Középgépipari Minisztérium III. főosztályának dolgozója és Véghelyi Béla a Középgépipari Minisztérium felügyelete alá tartozó Prés- és Kovácsoltárugyár pénzügyi osztályának vezetője.

Vida Imre vállalatvezető felmentendő, Viola Elemér cégjegyzési jogosultsága megszüntetendő. Véghelyi Béla cégjegyzési jogosultságának további fenntartását javasoljuk, tekintettel arra, hogy aláírása a külföldi összeköttetések előtt ismeretes. Az aláírási jogosultsággal kapcsolatban olyan nyilatkozat volna beszerzendő, amelyben Véghelyi Béla kijelenti, hogy aláírásával kapcsolatban semmiféle dotációra igénye nincs.

A külföldi szabadalmakra vonatkozó iratokat a Pénzügyi Központ a mai nap folyamán átveszi és azokat január 16-án a pénzügyminisztériumnak részletes jegyzék kíséretében átadja.

Budapest, 1953. január 15.

Jelzet MNL OL XXIX-F-391. 1. doboz, 1. tétel. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt.

Gyártörténet írás véleményezése

1958. szeptember 10.

Jelzet: MNL OL XXIX-F-391. 1. doboz 5. tétel. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt.

Emlékeztető a Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt. helyzetét illetően

1961. április 12.

Jelzet: MNL OL XXIX-F-391. 1. doboz 4. tétel. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt.

Címkék:

[MÁVAG](#) ^[2]

[NIK](#) ^[3]

[Gazdasági Főtanács](#) ^[4]

[Ganz és Társa Villamosság-, Gép-, Vagon- és Hajógyár Rt.](#) ^[5]

[Ganz](#) ^[6]

[Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt.](#) ^[7]

[Lampart Művek](#) ^[8]

[Weiss Manfréd konzern](#) ^[9]

[Pesti Magyar Kereskedelmi Bank](#) ^[10]

[Hofherr-Schranz-Clayton Shuttleworth Magyar Gépgyár Művek Rt.](#) ^[11]

[Magyar Kereskedelmi Bank](#) ^[12]

[Videon](#) ^[13]

[Középgépipari Minisztérium](#) ^[14]

[Pénzügyminisztérium](#) ^[15]

[Pénzügyintézet](#) ^[16]

[Kohó- és Gépipari Minisztérium](#) ^[17]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/gazdasag/a_latszat_a_fontos_a_vadasztolteny_gyutacs_es_femarugyar_rt_feldarabolasa_es_elsorvasztasa.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/gazdasag/a_latszat_a_fontos_a_vadasztolteny_gyutacs_es_femarugyar_rt_feldarabolasa_es_elsorvasztasa.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mavag>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nik>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gazdasagi-fotanacs>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ganz-es-tarsa-villamossagi-gep-vagon-es-hajogyar-rt>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ganz>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vadasztolteny-gyutacs-es-femarugyar-rt>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/lampart-muvek>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/weiss-manfred-konzern>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/pesti-magyar-kereskedelmi-bank>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hofherr-schranz-clayton-shuttleworth-magyar-gepgyar-muvek-rt>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-kereskedelmi-bank>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/videoon>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kozepgepipari-minisztorium>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/penzugyminisztorium>

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/penzintezeti-kozpont>

[17] <https://www.archivnet.hu/cimkek/koho-es-gepipari-minisztorium>